

Lúbostná próza v populárnej literatúre 19. storočia

MARTINA KUBEALAKOVÁ, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

KUBEALAKOVÁ, M.: Romantic Prose in Popular Literature of the 19th Century
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 63, No. 2, p. 126 – 133.

The paper states that the three types of romantic prose within the scope of popular literature of the 19th century (popular reading books) can be seen in terms of the sentimental novel development as precursors (nowadays the genesis of sentimental novel dates back to S. Richardson's *Clarissa* (1748) or Ch. Brontë's *Jane Eyre* (1847) etc., however, ontologically speaking, the roots of this kind of writing are deeper). If the group of adventure-romance popular reading books feature elements that anticipate the earliest story layer of the social fabula of later romance novels, then the adventure-romance popular reading books for women of later provenance feature elements that incline towards the pattern of sentimental novel of the emancipation type. The shy, deceptively uninvolved or even marginalized „ugly duckling“ takes a form of a poor yet beautiful and virtuous orphan in the earlier books and her journey of transformation to a successful personality merges with courage, sensibleness and struggle for her own honour.

Key words: popular reading books, romantic prose, sentimental novel

V nadväznosti na literárnovedné diskusie o lúbostnom románe sme sa rozhodli pozrieť sa bližšie na dobrodružné a lúbostné motivanty v knižkách ľudového čítania mladšej proveniencie (druhá polovica 18. storočia a 19. storočie). Ide o osobitý literárny žáner v domácich podmienkach dlhodobo vyčlenený na perifériu komplexnejších bádateľských záujmov väčších výskumných skupín. Záujem o národno-reprezentatívne texty ukotvené v literárnom kánone sa však postupne mení (napr. od skúmania potvrdzujúceho kánonický význam k hodnoteniam estetickým) či presúva na rôzne mimogeneračné zjavy, ale aj na žánre klasifikované ako populárne.

Mnohopočetný materiálový korpus knižiek ľudového čítania nás zaujal z viacerých dôvodov, z nich je pre diskusiu o žánri lúbostného románu relevantné uvažovanie o miere možného vplyvu dobrodružno-lúbostných motivantov v knižkách ľudového čítania na vývin lúbostného románu. Tieto príbehy sa v 19. storočí na našom území šírili najmä vo forme prekladov zo západnej Európy, len v menšej miere ide o diela pôvodné. Boli prítomné paralelne k formujúcej sa národnoobrodeneckej literatúre, ale vznikali na úplne iných hodnotách a rovnako z iných sa aj čítali. Ich zábavná funkcia a nezáujem sledovať vyššie estetické a filozofické nároky ich v očiach generácie slovenskej inteligencie usilujúcej sa nielen o vzdelanostné pozdvihnutie a národné prebudenie, ale aj konštituovanie nového estetického ideálu odsúdila (mnohými až radikálne, napr. S. H. Vajanský) do so-

literárskej pozície a až za okraj záujmu. Prirodzene, postoj osobností štúrovskej generácie viedol k tomu, že sa na našom území šírili a čítali akoby dve literárne línie, vyššia, národnoobrodenecká, s nízkym čitateľským dosahom a nižšia, populárna, s omnoho väčším čitateľským záujmom. Vedomé odmietnutie knižiek ľudového čítania a ich hodnotenie našimi reprezentáciami nijako zásadne neovplyvnili vývin populárnej literatúry. Ten plynul aj naďalej bez toho, aby sa protirečivo staval voči svojim odporcom a aj naďalej zaplňal dopyt po oddychovom čítaní.

Pri hľadaní klasifikačného kritéria heterogénnej skupiny textov skúmaných knižiek ľudového čítania mladšej proveniencie sme zvažovali rôzne možnosti, z pomedzi všetkých sa ako najvhodnejšia ponúkla kategória žánru, i keď vôbec nie jednoduchá vzhľadom na dynamiku samotného pojmu. Aj preto bolo zaradenie niektorých textov jednoduchšie, pri iných sme zvažovali viaceré alternatívy, niektoré texty sme presúvali z jednej skupiny do druhej – v snahe zachytiť klasifikáciou žánrovú i tematickú dominantnosť a zároveň pestrosť literárnej produkcie zameranej na ľudového čitateľa. Hoci ide o zásadný bod, vnímame žánrovú klasifikáciu ako pomôcku slúžiacu na zorientovanie sa v spleti nových, rôznorodých a početných textov – pričom akcentujeme skutočnosť, že slovenská literárna teória by mohla viac akceptovať nový pojem v systéme žánrov – knižky ľudového čítania.¹

Jedným z takýchto pracovných označení sú aj dobrodružno-ľúbostné prózy pre ženy, ktoré sme si zvolili aj napriek tomu, že veľmi dobre poznáme diskusie o relevantnosti členenia, v ktorých najmä v poslednej dobe silnejú snahy nediferencovať texty na „ženské“ a „mužské“. Taktiež vieme, že v literárnovedných slovníkoch, a teda v terminológii literárnej vedy, je ukotvený len pojem *dievčenský román*, i keď aj o vhodnosti tohto pojmu sa viedli/vedú rôzne diskusie a názory sú divergentné. Napriek tomu sme sa rozhodli uvažovať o „ženských“ žánroch, a to z viacerých dôvodov.

Diskusie o opodstatnenosti členenia na „mužské“ a „ženské“ žánre sú záležitosťou vývoja spoločnosti a sú najmä v našom priestore doménou posledných rokov. Naše skúmanie ale prebieha na textoch z polovice 18. storočia a 19. storočia. Táto doba má z hľadiska rodových vzťahov odlišné pravidlá ako spoločnosť súčasná. V kontexte našich úvah máme na mysli primárne otázku gramotnosti, ktorá bola dlhodobo záležitosťou (v zmysle dostupnosti) primárne mužov (i keď, samozrejme, o vzdelaných ženách v minulosti európskej spoločnosti vieme). Pri úvahách o rovnosti v minulosti pokladáme v tomto prípade členenie na „ženské“ a „mužské“ za funkčné, pretože, domnievame sa, môže argumentačne podporovať etapy pozdvihnutia žien.

Postupom času a zmenou historických okolností, najmä v čase erupcie gramotnosti (19. storočie) sa zvyšoval tlak aj na produkciu populárnej literatúry. Geometricky narastali nielen náklady na vydávanie, ale rozširoval sa aj žánrový a tematický repertoár, ktorý mal obsiahnuť širokospektrálnosť vnútornej diferencie masového čitateľa. Dôsledky tohto tlaku sú viaceré – najviac zdôrazňovaným je narastanie vzdialenosti medzi literatúrou

¹ Bližšie sa tejto problematike venujeme v článku: Knižky ľudového čítania – nový pojem v slovenskej genológii? In: *Genologické a medziliterárne štúdie 6: Genologické konfrontácie*. Prešov : Filozofická fakulta, 2012, s. 161 – 169.

umeleckou, reprezentatívnu a tou populárnou. Rôznobežnosť oboch produkcií výrazne posilňovala odmietavý postoj tzv. kultúrnych elít k popularizácii umenia nielen z dôvodu klesajúcej estetickej funkcie literárneho textu, ale aj pre odliv čitateľstva umeleckej literatúry. Trend popularizácie literatúry, ktorý má svoje amplitúdy v prvej polovici 19. storočia a v druhej polovici 20. storočia vrátane súčasnosti, ovplyvnil vývoj čitateľského vkusu a zásadným spôsobom modifikoval vzťah väčšiny čitateľov k umeleckej literatúre.

My sa vráťme k inému, azda trochu aj opomínanému dôsledku zmieneného nárastu produkcie populárnej literatúry, resp. knížiek ľudového čítania. Táto produkcia je záležitosťou komerčnou, preto v intencii zisku potrebuje k sebe pútať čitateľské masy. Novou a početnou skupinou sa stáva práve ženská časť čitateľstva, preto vznikajú – neintencionálne, ale nám ide najmä o intencionálne – texty zamerané na ženy. Cieľom bolo získať publikum, ktoré dovtedy „nečítalo“. Rovnako nemožno ignorovať fakt, že – či sa nám to páči, alebo nie – čitateľská preferencia pohlaví existuje a pokiaľ bude dopyt po takto zameranej literatúre, tá bude vznikať.

Vzhľadom na tieto okolnosti – používame označenie žánre pre ženy z toho dôvodu, aby sme poukázali na zmenu recepčnej intencie a jej vplyv tejto zmeny na povahu textu. Domnievame sa, že tieto texty môžu byť z hľadiska vývoja dievčenského románu vnímané ako ich predhistória (dnes sa genéza dievčenského románu začína u S. Richardsovej *Clarissy* (1748) či u Ch. Brontëovej *Jany Eyrovej* (1847) a pod., ale korene tejto tvorby sú staršie).

V súvislosti s naším výskumom a jeho východiskami potom prehodnocujeme aj niektoré staršie názory. Napríklad Jozef Minárik (1984) prózu *Sličná Rozárka* zaraďuje medzi zbojnícke poviedky. My ju zaraďujeme medzi dobrodružno-lúbostné poviedky pre ženy. Keby bol hrdinom muž, išlo by zreteľne o dobrodružnú poviedku, avšak hlavnou postavou je mladé dievča – ide o tradičnú schému: chudobná sirota, ktorá zoberie svoj život do vlastných rúk, vydá sa v ústrety noci dokázať svoju odvahu, za čo je odmenená majetkom. Odlišnosť žánrového zaradenia – v čase odstupe 25 rokov – vysvetľujeme tým, že prítomnosť zbojníkov v tejto poviedke nevnímame ako primárnu, v podstate môže byť postava zbojníka nahradená akýmkoľvek iným typom postavy konotačne vzbudzujúcim strach. Naznačená fabula má blízko práve k typu emancipačného dievčenského románu. Stále ale platí poznámka, že ide o pojem, ktorý zrkadlí percepčnú intenciu, neriešime otázku umeleckej kvality textu ani odlišnosti umeleckej kvality textov explicitne určených ženám.

Prvá suma nášho príspevku by potom mohla znieť takto: napriek rodovej senzibilizácii budeme pracovať s označením genderovej zameranosti knížiek ľudového čítania mladšej proveniencie v zmysle ich percepcie, pričom sa ale snažíme zdôrazniť pozitívny rozmer tohto recepčného vyčleňovania.

Dobrodružný a lúbostný motivant knížiek ľudového čítania mladšej proveniencie

V kontexte diskusie o lúbostnom románe sa nám do pozornosti ponúkajú tri skupiny knížiek ľudového čítania mladšej proveniencie: dobrodružno-lúbostná próza (*Harfenjk* (1871); *Hrobka milujcých* (1869); *Newinný pitlák* (1853); *Wilim a Marie* (1853); *Walter*

anebo: *Stálost lásky* (1871)), dobrodružno-lúbostná próza pre ženy (*Cnostná Albjna* (1868); *Krásná Karoljina* (1848); *Sličná Rozárka* (1852)) a tragická lúbostná próza (*Ewlálie* (1860); *Hugo a Kleta* (1867); *Jolanta* (1871); *Kamenná newěsta* (1869); *Krásná Oliwie* (1869); *Smutný rybář* (1871)). Prvé dve skupiny už na prvý pohľad spája identifikovaná koexistencia dobrodružného a lúbostného motívu a zároveň ich odlišuje práve zdôraznenie recepcnej zameranosti, ktorá sa naznačuje aj v rovine názvu. V tomto prípade nedochádza k žiadnemu napätiu medzi názvom a samotným textom a hrdinkami menovaných troch próz sú mladé ženy. Iba tretia skupina sa explicitne vymedzuje ako lúbostná próza a atribút tragická má naznačiť narušenie očakávanej schémy happyendového ukončenia.

Dobrodružnosť je azda najstarším epickým archetypom, je základom bohato rozvinutého, vzrušujúceho a napínaveho deja s otvoreným priestorom, chronotopom cesty, heroizáciou hrdinu, ktorým je najčastejšie muž. V štruktúre fabuly väčšiny dobrodružných textov identifikujeme aj lúbostný motív, tvoriaci nejdennokrát centrálnu líniu sujetovej kompozície. V niektorých typoch dobrodružných próz, napríklad v rytierskych, je zväčša primárnym impulzom dobrodružnej cesty boj o česť, uznanie mena a rodu, avšak pomerne často sa na východisko putovania vrstvi a niekedy ho aj prekrýva motív lúbostný. Miera koexistencie dobrodružného a lúbostného je pre nás ďalším diferenčným kritériom, oddeľujúcim od seba texty dobrodružné a dobrodružno-lúbostné.

Skúmajúc osem próz – *Harfenjk*; *Newinný pitlák*; *Wilim a Marie*; *Walter anebo: Stálost lásky*; *Hrobka milugjcjch*; *Cnostná Albjna*; *Krásná Karoljina* a *Sličná Rozárka*, môžeme generalizovať takýto záver. Všetky texty charakterizuje rozprávanie v 3. osobe a všetky atribúty viažu sa k olympskému rozprávačovi. Začiatok próz je scénický (tzn. predstavuje prostredie alebo postavu) a kompozícia je lineárna, v niektorých prípadoch prerušená retrospektívnymi rozprávami, odhaľujúcimi tajomstvá postáv. V prvých piatich príbehoch, ktoré v monografii *Literatúra z okraja*² označujeme ako dobrodružno-lúbostné prózy, je kolíziou láska dvoch mladých ľudí odlišného spoločensko-sociálneho statusu, pričom vždy muž je situovaný na spoločenskom rebríčku nižšie. Osou rozprávania je spleť dramatických udalostí, ktoré smerujú k záverečnému happy endu, pričom dominuje model, v ktorom sa vďaka odvahe a nezlomnosti hrdinu dosiahne jeho povýšenie alebo sa v komplikovanom sujete rozpletie tajomstvo jeho vyššieho pôvodu. V obidvoch riešeniach sa tak prekoná úvodná prekážka, motivácia sociálnej fabuly brániaca láske a završením fikčných osudov je svadba. Táto schéma potvrdzuje centrálnu pozíciu lúbostného motívu v štruktúre fabuly a zároveň jej genetické spojenie s množstvom zápletiiek, ktoré „navozujú napätí vystupňovaním motívu rizika a zkoušky“,³ čo zodpovedná dobrodružnému aspektu textov. Uvedené fabuly obsahujú vo výraznej miere znaky neskoršej *červenej knižnice*,⁴ ktorá sa považuje za žáner populárnej literatúry s tematickou dominanciou vyrozprávať peripetie lúbostného vzťahu. Máme na mysli najmä znak de-jovej kostry s prekážkami, odlišný sociálny pôvod milencov, happy end.

² KUBEALAKOVÁ, Martina: *Literatúra z okraja: Knižky ľudového čítania mladšej proveniencie v kontexte slovenskej národnej kultúry: Dobrodružno-lúbostné prózy*. Ostrava : Filozofická fakulta, 2011.

³ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004, s. 112.

⁴ Názov odvodený z edície vydávanej v rokoch 1928 – 1937.

Zaujímavou charakteristikou prvých piatich, resp. štyroch menovaných textov je modelovanie postáv ženských hrdiniek. Aktivitu smerujúcu k odstráneniu prekážok na seba preberajú vždy mužskí protagonisti. V prípade prózy *Wilim a Marie* dôjde dokonca k svadbe Márie a bohatého Kunráda, čím sa dcéra absolútne podvolí rozhodnutiu svojho otca. Pasívnou ostáva aj vtedy, keď sa u Kunráda začnú prejavovať hrubé a násilnícke sklony často podporené užitím alkoholu. Vymanenie sa zo sviatosti neželaného manželstva je umožnené až odhalením Kunrádovej zbojníckej minulosti a jeho odsúdením za vraždy. Miera aktivity a vzdoru voči otcovským nariadeniam sa zvyšuje smerom k poviedke *Hrobka milujcich*. Jej prejavom je útek a život v utajení. V posledných troch spomenutých poviedkach je situácia ešte o niečo iná. Odlišnosť môžeme sledovať už na úrovni názvu, kde sa zreteľne do popredia vysúva ženská hrdinka topicky spojená s konštantným atribútom – cnosťná, krásna, pekná. Mení sa aj východisková sociálnosť, všetky tri hrdinky sú siroty chudobného pôvodu, v prípade Albíny a Karolíny dôjde k sobášu s bohatými kupcami. Podrobnosti ich сюжетov sú natoľko približné, že môžeme uvažovať o obmenách tej istej fabuly.

V týchto dvoch poviedkach dochádza k spojeniu dvoch mladých ľudí, pochádzajúcich z rôznych spoločenských vrstiev. Ženské hrdinky predstavujú svet chudoby, ktorý ale dominuje nad svetom bohatstva krásou, cnosťou, zbožnosťou, dobrotou. Primárne je zdôraznenie morálnych kvalít ľudu, najmä verných žien, dokladom čoho je aj ďalšie rozvíjanie sujetu. Pristavme sa pri týchto dvoch poviedkach ešte z iného uhla pohľadu. Kolíziou – obvinením z nevery – pripomínajú rytierske prózy o krivo obvinených, ale verných a trpiacich manželkách, avšak od uvedených próz sa zásadným spôsobom líšia. Na rozdiel od Gitky, Heleny a Hirlandy alebo starších predlôh Grizeldy, Genovévy,⁵ ktoré symbolizujú pasívne postavy, sa Karolína a Albína menia na postavy aktívne. Všetky menované hrdinky spája, že po obvinení z nevery opúšťajú svojich manželov a rodiny. Avšak kým protagonistky (neo)rytierskych próz žijú pasívne ako napríklad pustovníčky (Gitka, Genovéva) alebo pastierky (Hirlanda), sú vyhnané zo spoločnosti, odovzdávajú sa životu v samote a sujetové dianie mimo nich vedie k peripetii, Albína a Karolína na seba preberajú nové funkcie. Obidve menia svoju identitu preoblečením sa za mužov, vstupujú do vojsk a získavajú slávu a uznanie, ktoré potvrdí ich morálne kvality a odhalením viníka vyriešia konflikt.

Iným príkladom aktívne vystupujúcej ženskej hrdinky je chudobná Rozárka z poviedky *Sličná Rozárka*. Zachováva sa topos siroty a jej osudy sledujeme už od útleho detstva. Jadrom je epizóda dokazujúca odvahu mladého dievčaťa (najsťôr vyhrá stávkou a za búrlivého počasia prejde k šibenici, potom chytí vodcu zbojníkov a pomôže tak k zajatiu celej zbojníckej bandy). Ak skupina dobrodružno-ľúbostných knížiek ľudového čítania svojimi znakmi anticipuje práve najstaršiu príbehovú vrstvu sociálnej fabuly neskoršej červenej knižnice, potom dobrodružno-ľúbostné knižky ľudového čítania mladšej proveniencie pre ženy svojimi znakmi, predovšetkým poviedka *Sličná Rozárka*, inklinujú

⁵ Hrdinky rytierskych próz: *Hirlanda*; Historie o trpělivé Heleně (Skalica, [b. r.]); *Gjtk Hraběnka z Togenburku* (Praha, 1819); *Kronyka příkladná o nevině soužené svatě Genovefě křivdu snášejícím matronám ku potěšení vydaná* (Skalica, 1829); *Kratochwjlná kronyka o trpělivé Kryzeldě, kterážto ačkoliw z chudého rodu pocházela, wssak ale w kráse, ctnostech a trpělivosti mnohé přewyšsila* (Litomyšl, 1848).

k modelu dievčenskému románu emancipačného typu. Zakríknutosť a zdanlivá nevyhnanosť až okrajovosť tzv. „škaredého káčatka“ má v starších predlohách podobu chudobnej, ale krásnej a cnostnej siroty/polosiroty a cesta k zmene na úspešnú osobnosť tu splyva s odvahou, rozumnosťou a bojom o vlastnú česť.

Keďže skúmame texty knížiek ľudového čítania známe na našom území v podobe prekladov, majú svoju výpovednú hodnotu najmä vo vzťahu k literárnemu prostrediu krajín svojho pôvodu a potenciálny vplyv na literárny vývin v krajinách, v ktorých sú šírené. Tento krátky exkurz sledujúci vývin ženských postáv v čase prináša aj poznanie, že nielen reprezentatívna/vysoká literatúra do svojho vnútra komponuje aktívne ženské hrdinky, ale deje sa tak aj na úrovni knížiek ľudového čítania. Je preto zrejmé, že knižky ľudového čítania prechádzali nielen vnútorným vývinom, ale že tento vnútorný vývin neprebíhal izolovane od reprezentatívnej literatúry a modifikujúceho sa obrazu sveta v jeho mimoliterárnej i literárnej realite, ale v korešpondencii s ním, samozrejme, v odlišnej zhodnocovacej kvalite.

Pristavme sa krátko ešte pri poslednej skupine nazvanej tragická ľúbostná poviedka. Motiváciou k zdôrazneniu atribútu „tragická“ bola snaha upriamiť pozornosť na záver sujetových osudov, a tým upozorniť na nutnosť revidovať časom ustálenú predstavu happyendových záverov. Absencia dobrodružnej zložky v názve skupiny zároveň signalizuje dominanciu ľúbostného motívu. Tieto texty sú zaujímavé aj svojou kompozíciou a rozprávačskou stratégiou, ktorú nepotvrďuje iba text *Smutný rybár*, ten je však variantný svojou ideou. V prípade tejto poviedky sa invariantne uplatňuje scénický úvod, autorský rozprávač, neurčitost miestna a časová, tajomstvom zahalená postava, lineárna kompozícia. V ideovej rovine príbeh tematizuje odmietanie žien a vzdelania, pretože oboje sa považuje za príčinu nešťastia. Z inej príčiny je zaujímavá poviedka *Krásná Oliwie*. V rovine sujetu dochádza k prerušeniu lineárnej kompozície časovým návratom do minulosti a strategicky sa mení dominujúci autorský rozprávač na rozprávača priameho, komunikujúceho v ich-forme, čím sa má potvrdzovať autenticnosť „pravdivej histórie“, deklarovaná v podnázve, a príbeh sa nielen v recepcnej úrovni ozvlášťuje. Súčasne sa próza svojím modelovaním hrdinky spája so spomenutým príbehom *Smutný rybár* a s poviedkou *Albert Limbach*. Spolu tvoria trojicu próz, ktoré v rôznej intenzite zachytávajú mizogynne postoje. Tým sa tiež zaraďujú do skupiny tzv. protiženských textov, v ktorých sa manifestuje káraním, hanobením či odmietaním negatívny postoj k ženám.

Témou poviedky *Hugo a Kleť* je po svadbe odhalený incest, ktorý vedie k šialenstvu hrdinky a k jej smrti. Zvyšné tri prózy, *Ewlálie*, *Kamenná newěsta*, *Jolanta*, pracujú so sociálnymi motívmi, resp. motívmi žiarlivosti a spochybnením vernosti, pričom na rozdiel od dobrodružno-ľúbostných próz kolízia nie je prekonaná a vedie k smrti v boji alebo k vražde vo vypätej psychickej situácii. Čím sú ale tieto štyri prózy ozvláštnené nielen v rovine témy, to je práve kompozičná a rozprávačská stratégia. Vždy dochádza ku kombinácii autorského rozprávača vypovedajúceho v er-forme rozprávania s priamym rozprávačom v ich forme, pričom z hľadiska kompozície je priamy rozprávač rámcový – uvádza príbeh a ukončuje ho alebo ho iba uvádza, či iba ukončuje. Prostredníctvom ich-formy rozprávania sa evokuje pravdivosť príbehu, dynamizuje sa rozprávanie a, pre-

dovšetkým, odlišným spôsobom sa modelujú postavy ako neúplné znaky – postava je vysvetliteľná iba čiastočne, nie je explicitná a v texte plne determinovaná, čím sa vytvára väčší priestor pre recepcné konkretizácie.

Z hľadiska hodnotenia kvality knižiek ľudového čítania je vhodné na margo spomínaných textov uviesť niekoľko poznatkov. V dobrodružno-lúbostných prózach sa v najväčšej miere potvrdzujú invariantné znaky populárnej literatúry. Je sledovateľná kontinuálnosť so staršími modelmi napr. rytierskych poviedok a románov. V skupine dobrodružno-lúbostných poviedok pre ženy sa variantne modeluje ženská postava, čím sa tieto prózy znakovito blížila (predznamenávajú ho) dievčenskému románu emancipačného typu a k edícii červenej knižnice.

Dochádza tak k najvýraznejšiemu narušeniu znakovej definície populárnej literatúry, je ním tragický záver (oproti dominantným happyendom, smrti chápanej ako morálne víťazstvo) a výraznejšia individualizácia a psychologizácia hrdiniek, znižuje sa schematizmus zobrazovania, čím sa text problematizuje, postava sa dynamizuje a vnútorne komplikuje. Práve preto by tragické lúbostné poviedky mohli byť pre nás najzaujímavejšie nielen z hľadiska spracovania témy, ale aj s ohľadom na jej spracovanie.

Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/0440/11 *Tematizácia samoty vo vybraných textoch slovenskej literatúry*. Vedúci riešiteľ: Mgr. Henrich Jakubík, PhD.

PRAMENE

- Albert Limbach, ženského pokolenj mučedlnjk*. W Skalici, tiskem Fr. X. Škarnicla Synů. 1871.
- Cnostná Albjna, aneb Wěrnost manželská, kteráž, byt' y mnohá pronasledowánj trpěla, slawně nad njmi zwjtězý*. W Skalicy, pjsmem Fr. X. Škarnicla Sinů. 1868. [Přidavky: Rozmanitosti (s. 61); Kdo byl první vynálezce parolodě (s. 62).]
- Ewlálie, aneb : prwnj a poslednj láska*. W Jindř. Hradci a Táboře. Tisk a sklad A. J. Landfrasa a Syna. 1860.
- Gjtka Hraběnka z Togenburku*. Překrásný a povčugjcyj Příběh z dwanáctého stoletj, w nowě wyprawowaný wsem dobrým Krest'anům zwlášť newinně trpjícím. Pobočnj spjsek podobný Genowěfě. W Česstině sepsaný od Tomáše Kubelky. W Praze, 1819. Wytisštěný a k dostánj w arcybiskupské impressý w F. Fetterla vrozeného z Wildenbrunu, na Starém městě w Semináryum w Nře 190.
- Harfenjk*. Powjďánj z předesslých časů. W Skalici, tiskem Fr. X. Škarnicla Synů. 1871. [Přidavky: Bog Nowoholaudana s černým hadem (s. 55), Smrt Bavůrka (s. 61).]
- Hirlanda, králowna Bretaňská, aneb : Witězstwí ctností a newinnosti*. W Uh. Skalici. Tiskem a nákladem u dědičů J. Škarnicla. [b. r.]. [Přidavky: Pytel prsti plný. (s. 94); Podiwná zeď. (s. 95).]
- Historie o trpěliwé Heleně, dceři tureckého cisaře Antonina, která w nejwětší trpěliwosti mnohé násilí, protiwenstwí, křiwdy, autržky a wýsměchy po dwaadwacitiletém putowání snesla*. W Skalici. Pjsmem dědičů J. Škarnicla. 1878.
- Hugo a Kleta, neb: kamenná swadebnj postel ze čtrnáctého stoletj*. Od Christ. Gindř. Špysa. W Skalicy, pjsmem Fr. X. Škarnicla Synů. 1867.
- Jolanta, aneb: obnowená důwěra*. W Skalici, tiskem Fr. X. Škarnicla Synů. 1871.
- Kamenná newěsta*. Prawdiwý příběh z časů třidejtileté wálky. – Wěrná Rýzka [ryzka]. – Hrobka milugjcjch. W Skalicy, pjsmem Fr. X. Škarnicla Synů. 1869. [Historické Anekdoty: *Pomoc w prawotě*. Dost' za 8 grossi! Tajně aučinkující jed. Nepřítel smíchem poražený. To se mu podařilo. Hwězdy na nepravém místě (s. 72); Granáty ze slawowěnce Karla Hawlička (s. 78).]
- Krásná Karoljna, kterážto za času Napoleona gakožto Obrst na wogně slaužila*. S powolenjm cýs. král. Cenzury. W Skaljcy, pjsmem Frantisska Xaw. Škarnicla a Synů. 1848.

Krásná Oliwie, aneb: Strassidlo u bílé věže. Prawdiwá hystorye z třináctého století. Na česko složená od Prokopa Šediwého. W Skalicy, pjsmem Fr. X. Škarnycla Synů. 1869. [Přidavky: *Giowany Liobetti.* Wraždělník přeukrutný. (s. 48); Wawřinec Toulowec. Nákres z patnáctého věku. (s. 57).]

Newinný pitlák, aneb: nehoda také wede někdy k sstěstj. Wyprawowanj z nowěgssjch časů. Poznowu wzdělal: W. R. Kramerius. W Skalicy, pjsmem Frantisska Xaw. Škarnycla Synů. 1853.

Sličná Rozárka, děwče srdnaté, které w děsné noci koně i lauěžnjckého wůdce zagalo. W Skalicy, pjsmem Frantisska Xaw. Škarnicla Synů. 1852.

Smutný rybář, aneb: teskliwý milenec. W Skalicy, pjsmem Fr. X. Škarnicla Synů. 1871. [Přidavky: *Přítel lidský* (s. 57); *Zalíbení Slowákůw we zpěwu* (s. 62).]

Wilim a Marie, neb: Mocnost lásky. Od Petra M. Weselského. W Skalici, 1873. Tlačou Fr. X. Škarnicla Synow. [Přidavky: *Čáp o wobodil otroka* (s. 47).]

Walter, anebo: Stálost lásky. W Skalicy, pjsmem Fr. X. Škarnicla Synů. 1871.

LITERATÚRA

- HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu...* Praha : Torst, 2001.
- HURTAJOVÁ, Zuzana: Európska stredoveká rytierska poviedka v ľudovom čítaní na Slovensku. In: *Studia Slovaca 2004*. Banská Bystrica : UMB, 2004, s. 30 – 44.
- HURTAJOVÁ, Zuzana: Rytierstvo a žena v stredovekej európskej rytierskej poviedke v ľudovom čítaní na Slovensku. In: *Žena v české a slovenské literatúre*. Opava : Slezská univerzita v Opavě, 2006, s. 7 – 13.
- KLÁTIK, Zlatko: Dievčenský román. In: *Slovo, kľúč k detstvu*. Bratislava : Mladé letá, 1975, s. 187 – 219.
- KRAUSOVÁ, Nora: *Súradnice epického diela*. Bratislava : Tatran, 1986.
- KRAUSOVÁ, Nora: *Poetika v časoch za a proti*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 1999.
- KUBEALAKOVÁ, Martina: *Literatúra z okraja: Knižky ľudového čítania mladšej proveniencie v kontexte slovenskej národnej kultúry: Dobrodružno-ľúbostné prózy*. Ostrava : Filozofická fakulta, 2011.
- LIBA, Peter: *Čítanie starých otcov*. Martin : Matica slovenská, 1970.
- MINÁRIK, Jozef: *Baroková literatúra*. Bratislava : SPN, 1984.
- MOCNÁ, Dagmar: *Červená knihovna*. Praha : Paseka, 1996.
- MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004.

Mgr. Martina Kubealaková, PhD.
 Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy
 Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
 Tajovského 40
 974 01 Banská Bystrica
 SR
 e-mail: martina.kubealakova@umb.sk